

تبیین عوامل تاثیر گذار در سیاست گذاری بازرگانی بر اقتصاد کشور

هادی سمیعی فر^{۱*}

(* نویسنده مخاطب: hadi.samiifar@gmail.com)

چکیده

بازرگانی تشکلی است که در آن تجار عمده و صاحبان صنایع برای هماهنگی فعالیتهای خود و چانه زنی با نهادهای حکومتی برای تامین منافعشان تلاش میکنند. این پژوهش با طرح تبیین عوامل تاثیر گذار در سیاست گذاری بازرگانی بر اقتصاد کشور و با هدف شناسایی نقش بازرگانی در سیاست گذاری های اقتصادی، شناسایی مفهوم سیاست های اقتصادی و ضرورت تدوین آن در اقتصاد کشور، خواهد پرداخت در این راستا در سیاست گذاری های عمومی اقتصادی و مانند آنها مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه های کلیدی: سیاست، بازرگانی، سیاست گذاری، اقتصاد

۱- مقدمه

معنای لغوی سیاست گذاری، اساسنامه، مرام نامه، روش و رویه است. اولین واژه ای که از policy به ذهن می رسد politics به معنای "سیاست" است. اما گاه معنای یک واژه مستقیماً از خود کلمه استنباط نمی شود، مثل واژه "انگیزه" که اغلب در مدیریت به جای هدف، قصد و عزم به کار می رود. اما در عربی به معنای محرک بوده و در درون آن "حرکت" نهفته است. (ابن منظور، ۱۴۰۹)

سیاست گذاری، از یک دیدگاه معادل "تصمیم گیری" است، یعنی می توان آن را نوعی تصمیم گیری دانست، زیرا هنگامی که سیاست گذاری تعیین می شود در همان جایگاه تصمیمی اتخاذ شده است. با این تفاوت که سیاست گذاری نسبت به تصمیمات موردی و ثانویه، بالاتر و اساسی تر است. بنابراین سیاست گذاری ترسیم می شود و سپس تصمیمات با رعایت موازین پیش بینی شده در سیاست گذاری اتخاذ می شود. (لنگرودی، ۱۳۸۹)

سازمان یا جامعه برای تداوم حیات باید از موقعیت هایی عبور کند و از موقعیت موجود به موقعیت مطلوب برسد اما قبل از اینکه امکانات و توان رسیدن به موقعیت مطلوب مطرح شود اصول اساسی انتقال از موقعیت موجود به موقعیت مطلوب مطرح می شود؛ پس سیاست گذاری قاعده و اصول کلی و لازم برای اقدامات و حرکت های برنامه ای مطلوب

^۱ کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی

است. سیاست گذاری، قاعده ای کلی است که باید بر قوانین و آیین نامه ها اشراف داشته باشد. برای مثال قانون اساسی نسبت به قوانین عادی جنبه سیاست گذاری دارد و هیچ قانونی نباید مغایر و ناقض قانون اساسی باشد.

۲- ویژگی های علم سیاست گذاری

ایده علوم سیاستگذاری، جدید نیست و ابتدا توسط لرنر و لاسول در ۱۹۵۱ مطرح گردید. (Lerner, 2011) سپس تحت عناوین دیگری همچون مطالعات سیاست گذاری و یا تجزیه و تحلیل سیاست ارائه گردید. (Lasswell, 2013) بعدها روزنبلوم در مورد سیاستگذاری دو روش هنجاری را پیشنهاد نمود: تحلیل سیاست گذاری عمومی و ارزیابی آن. تحلیل سیاست گذاری مقدار دستیابی به اهداف سیاست گذاری و همچنین روش اتخاذ شده برای رسیدن به اهداف مذکور را مورد ارزیابی قرار می دهد.

علوم سیاست گذاری پیشرفته را می توان نسل سوم از علوم سیاست گذاری دانست. این نسل از این رشته، دارای مختصات ویژه ای است. بعنوان مثال، فرآیندهای متعارف منطقی و عقلایی مانند تحقیق در عملیات و یا روانشناسی در این رشته کاربردی ندارند. در عوض مواردی از قبیل ذهنیت گرایی و معیارهای کنترل کیفیت مشهود است. شاید بتوان گفت که اندیشه فراعقلایی برای این رشته مورد نیاز است. این موضوع شامل پذیرش انواع مختلف تفکر از جمله استدلال، اندیشیدن و به تصور در آوردن می شود. در حالیکه در علوم دیگر تنها به منطقی بودن فکر می کنیم، مثلا در این رشته ما سناریوهای بد را نیز بحساب می آوریم و از آنها اجتناب نمی کنیم. آن ها را جهان های بدیل می دانیم. بنابراین، این علم به همه آن چیزهایی که دیگر علوم آنها را غیر عقلایی و غیر منطقی می دانند، توجه کرده، آنها را بخشی از واقعیت می داند. تنها در برخی نقاط فرض می کنیم که بازیگران عقلایی عمل می نمایند تا مسئله را بتوانیم با پارامترهای کمتری حل نمائیم.

تمرکز بر ظهور و سقوط ملت ها و توفیق و شکست شرکت های بزرگ: از مسائل اساسی این علم است. علوم سیاستگذاری پیشرفته، وسیع ترین چارچوب برای تفکر تاریخی و تئوریک در مورد ظهور و سقوط دولتها و ملتهاست. پیامدهای دراز مدت انقلابات، تلاش و تحولات موفق و شکست خورده و سرنوشت سازمانهای بزرگ همه و همه با این چارچوب قابل مطالعه اند. شناخت ما از سرنوشت و تقدیر کشورها ناکافی است و در این مورد می توان به کارهای آرنولد توین بی مراجعه کرد. مثلا ما هنوز از علت قوت و زمان طولانی سلطه و سپس ضعف امپراتوری روم بی اطلاع هستیم. گرایش واقعی در سیاستگذاری، حرکت از طرف موضوعات موردی و تصمیم گیری محدود به سیاست های کلان و انبوه و کامل و واقعی که دارای پیامدهای مقطعی نیستند می باشد.

۳- تعریف سیاست گذاری های اقتصادی

معنای لغوی

درفرهنگنامه دهخدا سیاست گذاری اقتصادی به معنای وضع کردن تصمیم در راستا و با هدف اقتصادی تبیین شده است. (دهخدا، ۱۳۸۹)

معنای اصطلاحی

سیاست گذاری اقتصادی در برگیرنده برنامه های سیاسی برای اجرای طرحهایی به منظور دستیابی به اهداف اقتصادی است. (لنگرودی، ۱۳۸۹)

۴- نقش دولت در سیاست گذاری اقتصادی

دولت در ارتباط با سیاست گذاری اقتصادی جایگاه و موقعیت ویژه ای دارد. با توجه به نقش دولت و نهادهای وابسته در سالیان گذشته، به عنوان اجرای تعیین کننده و تاثیرگذار در سیاست گذاری اقتصادی، و هم چنین روند رو به رشد آن در سال های بعد از جنگ جهانی اول، از اهمیت بیشتری نیز برخوردار است. دولت علاوه بر نقش خود در فرآیند های سیاسی-اقتصادی که بر عهده داشت، از دهه ۱۹۲۰ نقش سازمان دهنده و کنترلی در برنامه ریزی و سیاست گذاری اقتصادی را هم عهده دار گردید. حال به این نتیجه می رسیم که دولت در بسیاری از فرآیند های توسعه اقتصادی کشورها، نقش محوری و تعیین کننده ای را بازی می نمایند. (ملک محمدی، ۱۳۸۳)

۵- تحولات قانون اتاق بازرگانی بعد از انقلاب

در سال ۱۳۷۳ اصلاحاتی بر قانون اتاق بازرگانی انجام گرفت و کاستی های پیشین مرتفع گردید کما آنکه هنوز کاستی هایی در این راستا وجود دارد و در سال ۹۴ اصلاحات مجددی بر این قانون انجام گرفت لذا، برای آشنایی با اهداف، ساختار و موارد مهم قانون مذکور، مفاد مهم آن به شرح ذیل تبیین می گردد.

در ماده یک این قانون عنوان شده، بمنظور کمک به فراهم آوردن موجبات رشد و توسعه اقتصاد کشور، تبادل افکار و بیان آراء و عقاید مدیران صنعتی، معدنی، کشاورزی و بازرگانی اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران تاسیس می شود.

در ماده ۵ قانون مذکور، وظایف و اختیارات ایران به شرح ذیل بیان شده است:

۱) ایجاد هماهنگی و همکاری بین بازرگانان و صاحبان صنایع و معادن و کشاورزی در اجرای قوانین مربوطه و

مقررات جاری مملکتی

- ۲) ارائه نظر مشورتی در مورد مسائل اقتصادی کشور اعم از بازرگانی، صنعتی و معدنی و مانند آن به قوای سه گانه.
- ۳) کوشش در راه شناسایی بازار کالاهای صادراتی ایران در خارج از کشور و تشویق و کمک به موسسات مربوطه جهت شرکت در نمایشگاه های بازرگانی داخلی و خارجی.
- ۴) تشویق. ترغیب سرمایه گذاری داخلی در امور تولیدی بالاخص تولید کالاهای صادراتی که دارای مزیت نسبی باشد.
- ۵) ایجاد و اداره مرکز آمار و اطلاعات اقتصادی به منظور انجام وظایف و فعالیت ها.
- ۶) تشکیل اتحادیه ای صادراتی و وارداتی و سندیکاهای تولیدی در زمینه فعالیت های بازرگانی، صنعتی، معدنی، و خدماتی طبق مقررات مربوط.
- ۷) تهیه، صدور، تفریغ و تأیید اسنادی که طبق مقررات بین المللی بعهده کشور میباشد.
- ۸) تشکیل اتاق های بازرگانی مشترک با کشورهای دوست با هماهنگی وزارت بازرگانی و امور خارجه. (پورسید بهزاد، ۱۳۸۵)

۶- وظایف شاخص بازرگانی مبتنی بر سیاست گذاری اقتصادی

وظایف بازرگانی در رابطه با سیاست گذاری اقتصادی به شرح ذیل می باشد:

- ۱) ایجاد هماهنگی و همکاری بین بازرگانان و صاحبان صنایع و معادن و کشاورزی در اجرای قوانین مربوطه و مقررات جاری مملکتی
- ۲) ارائه نظر مشورتی در مورد مسائل اقتصادی کشور اعم از بازرگانی، صنعتی و معدنی و مانند آن
- ۳) همکاری با دستگاههای اجرایی و سایر مراجع ذی ربط به منظور اجرای قوانین و مقررات (مک گراوو لوئیس، ۱۳۹۰)
- ۴) دائر کردن دورههای کاربردی در رشتههای مختلف بازرگانی، صنعتی، معدنی و خدماتی متناسب با احتیاجات کشور
- ۵) تهیه، صدور- تفریغ و تأیید اسنادی که طبق مقررات بینالمللی بعهده کشور است با هماهنگی وزارت بازرگانی
- ۶) تشکیل اتاقهای مشترک با کشورهای دوست با هماهنگی وزارت بازرگانی و امور خارجه

۷) ایجاد تشکل های اقتصادی و تولیدی از جمله انجمن های داخلی و خارجی اقتصادی و تولیدی، انجمن های ملی زعفران، پسته، زیتون، خرما و مانند آن. (کاکاوند، ۱۳۸۸)

۷- نقش بازرگانی در توسعه اقتصاد کشور

اگر بازرگانی تبعات فعالیت خود را در رونق کسب و کار، افزایش تعداد اعضا، میزان افزایش درآمد مالیاتی دولت، سطح رفاه جامعه، تعامل مجلس و دولت با اتاق، تاثیرگذاری بازرگانی در وضع قوانین، بهبود اشتغال و... ببیند و به طوری آن را در جامعه احساس کند، میتواند گفت که بازرگانی به رسالت خود اصولی عمل کرده است؛ در غیر این صورت نمیتوان گفت تاکنون اهداف بازرگانی طبق چشم انداز در نظر گرفته شده برای آن توسعه یافته است. (یاراحمدی محمود، ۱۳۹۲)

در میان شاخص های اقتصاد کلان، تولید ناخالص داخلی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. زیرا نه تنها به عنوان مهمترین شاخص عملکرد اقتصادی در تجزیه و تحلیل ها و ارزیابی ها مورد استفاده قرار میگیرد، بلکه بسیاری از دیگر اقلام کلان اقتصاد، محصولات جنبی و برآورد آن محسوب میشوند. در حال حاضر سهم صنایع و معادن از تولید ناخالص داخلی روی هم حدود ۲۰ درصد و معدن و صنایع معدنی به تنهایی ۵ درصد است؛ در حالی که سهم خدمات به تنهایی ۴۷ درصد و سهم نفت به تنهایی ۸۲ درصد است و این موضوع نشاندهنده آن است که اقتصاد ایران بیشتر از خرید و فروش و سوداگری کسب درآمد میکند تا تولیدات صنعت و معدن. بنابراین توسعه بخش معدن به عنوان مادر چرخه تولید کشور میتواند صنایع را از واردات مواد اولیه بی نیاز کند و با توسعه بخش معدن و صنایع وابسته، توسعه بخش صنعت در زمینه های تولید علوم پایه، برای تبدیل مواد معدنی به مواد خام بخش صنعت بیشتر خواهد شد.

۸- نهاد های سیاستگذار اقتصادی در ایران

برای اجرای مدیریت و سیاست گذاری اقتصادی، در شهرها و روستاهای ایران، سازمانها و ارگان های گوناگون دولتی و تیمه دولتی مستقر شده اند. ادارات کل و نهادهای مربوطه معمولاً در شهرهای بزرگ یا مراکز استانها قرار دارند. تعداد این نهادها به بیش از ۱۳۰ عدد میرسد. نهاد واژه های عمومی دربرگیرنده اداره، ستاد، کمیته، بنیاد، سازمان، ارگان، تعاونی، مرکز، کانون، وزارتخانه، شرکت، تشکل، مؤسسه، بنگاه انجمن و جامعه و غیره است که کمابیش هر کدام تعریف خود را دارد و حوزه و قوانین کاری هر گونه از نهادها با هم مقداری تفاوت دارد.

۹- نقش ستاد توسعه اقتصادی در سیاست گذاری

در راستای رهنمودهای ارزشمند مقام معظم رهبری و توجه ویژه به مفاد اقتصادی مقاومتی، سیاست های کلان جمهوری اسلامی ایران و با توجه برنامه های دولت " مهار تورم و رشد تولید" و نیز در جهت توسعه پایدار ملی، ستاد توسعه اقتصادی و سرمایه گذار ایران فعالیت خود را آغاز نمود. مطالعه برنامه ها، راهبر ها و سیاست ها و راهکارهای مختلف توسعه در کنار بررسی تجربه علمی کشورهای مختلف در زمینه توسعه اقتصادی و روشهای جذب سرمایه گذار با هدف توسعه کار آفرینی، اشتغال زایی و انتقال تکنولوژی در کشور می تواند از جمله اهدافی باشد که در بسیاری از موارد می توان با به کار گیری و رویکرد بومی سازی با استفاده از ابتکار و دانش سایر ملل به گونه ای اثر بخش روشها، طرحها و برنامه های بومی را طراحی و اجرا کرد.

۱۰- نتیجه گیری

ایده علوم سیاستگذاری جدید نیست و ابتدا توسط لرنر و لاسول در ۱۹۵۱ مطرح گردید. و سپس تحت عناوین دیگری همچون مطالعات سیاستگذاری و یا تجزیه و تحلیل سیاست ارائه گردید. بعدها روزنبلوم در مورد سیاستگذاری دو روش هنجاری را پیشنهاد نمود: تحلیل سیاستگذاری عمومی و ارزیابی آن. بی تردید، زندگی انسان امروز از هر سو با سیاست گذاری های عمومی پیوند خورده است و هر لحظه از زندگی او به گونه ای با سیاست گذاری های عمومی ارتباط دارد. مسائلی چون آلودگی محیط زیست، بهداشت عمومی، آموزش، امنیت جامعه، ادامه خدمات عمومی و بسیاری مسائل دیگر همه در متن سیاست گذاری های عمومی قرار دارند. سیاست گذاری عمومی در برگیرنده اجزائی است که اصطلاحاً هدف، محتوا و اثر نامیده میشود هدف به مقصدی گفته می شود که سیاست گذاری عمومی برای نیل به آن شکل میگیرد. می توان گفت تمام فعالیت ها و اقداماتی که در همه زمینه ها توسط افراد بشر انجام می شود، حاصل فرآیند تصمیم گیری است. از نظر مدیریت معاصر، تصمیم گیری فرآیندی است مرتبط با حل یک مسأله و از این رو اغلب به تصمیم گیری، حل مسأله نیز گفته می شود. دریک بیان ساده از نظر ذهنی، یک مسأله، زمانی آشکار می شود که وضعیت دلخواه شخص حاصل گردد، لذا شخص در ذهنش درصدد تغییر موقعیت یا شرایط موجود برمی آید و تمایل می یابد که شرایط را درجهت حصول نتایج مورد نظر خود تغییر دهد.

مراجع

- ۱- ابن منظور، جمالالدین محمد بنالکرم (۱۴۰۹ق)، لسانالعرب، بیروت: دارالفکر. ص ۲۷۳۲
- ۲- لنگرودی، محمد (۹۸۳۱) ترمینولوژی حقوقی- تهران- گنج دانش، (بخش س)
- ۳- دهخدا، علی اکبر (۷۸۳۱) لغتنامه دهخدا، جلد ۵، موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران. (بخش س)

- ۴- ملکمحمدی، حمیدرضا (۱۳۸۳) مدرس و سیاستگذاری عمومی، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ اول،
- ۵- پورسید بهزاد (۱۳۸۵)، مروری اجمالی بر تشکیلات، اختیارات و وظایف اتاق بازرگانی، مجموعه مقالات همایش بررسی جنبه‌های حقوقی موسسه مطالعات بازرگانی، ش ۷۵،
- ۶- مگراو و لوپس (۳۱۰۲) دیدگاه‌های سیاست گذاری های عمومی، انتشارات اتاق بازرگانی بین المللی،
- ۷- کاکوند محمد (۱۳۸۸)، الگوی مرحله‌های سیاست گذاری های عمومی تجاری، ماهنامه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران، شماره ۳۳،
- ۸- یاراحمد محمود (۱۳۸۳) نظریه ها و فرآیند سیاست گذاری های عمومی، انتشارات بهنامی، محبی، محسن، قدرت و نقش آن در سیاست گذاری های عمومی، کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بینالمللی چاپ اول.
- 9- Lasswell, H; A Preview of Policy Sciences; New York: Elsevier, 2013,p64.
- 10- Lerner, D, & H. D. Lasswell (eds); The Policy Sciences: Recent Developments in Scope and Method; Stanford: Stanford University Press, 2011p34.